

ОБАВЕШТАЈНО -БЕЗБЕДНОСИ СИСТЕМ ХРВАТСКЕ

Апсолутни приоритет хрватске "обавештајне заједнице" била је Србија, односно СРЈ, што нарочито важи за војне обавештајне институције и електронску обавештајну службу, али и службу државне безбедности. Према доступним подацима, у раздобљу од 1994. до 2000. године, служба војне безбедности СРЈ открила је и ухапсила 29 шпијуна у редовима ВЈ, од којих је чак 25 радило за хрватске обавештајне службе.

ЈАКЕ АГЕНТУРНЕ ПОЗИЦИЈЕ

Пре него што је извршена сецесија бивше СР Хрватске из састава СФРЈ 1992. године, утемељени су поједини елементи актуелног безбедносно-обавештајног система Републике Хрватске. Стварање тог система започело је тако што је тадашња Служба државне сигурности СР Хрватске преформирана у Службу за заштиту уставног поретка, а од 1990. године легализоване су и јединице Збора народне гарде (ЗНГ), као "нуклеус" из кога је касније формирана хрватска војска. Уз ове формације деловале су и партијске милиције, на пример Хрватске обрамбене снаге (ХОС).

■ НАСТАНАК И РАЗВОЈ

Најзад, формирана је и нова служба војне безбедности – СИС која је у пракси функционисала и као офанзивна обавештајна институција у органима спољних послова и квазидипломатским представништвима у иностранству ("СИС за иноземство"). Као изузетно агресивна обавештајна служба у то време, СИС је веома брзо уградила своје обавештајне и најјаче агентурне позиције у многа представништва хрватских предузећа (нпр. "Астра" и "Плива") у Хамбургу, Вашингтону, Пекингу, Москви, Кијеву, Прагу и Варшави. Најзад, према бројним страним изворима, "СИС за иноземство" је 1991. године преименован у Обавештајно-безбедносна службу Министарства вањских послова

(ОБС). Према томе, безбедносно-обавештајни систем Хрватске од 1989. до 1992. године био је концепцијски устројен по угледу на тадашњи немачки, а поједине институције и службе по угледу на одговарајуће установе и тајне службе СР Немачке (Уред савезног канцелара, Савезни уред за заштиту устава БфВ, Војна контраобавештајна служба МАД).

Најзначајнија обавештајна институција у овом периоду била је Хрватска извјештајна служба (ХИС), конституисана 1993. године, по угледу на ЦИА, као врховно аналитичко тело, али и као изразито офанзивна спољна обавештајна служба са задатком непосредног прикупљања обавештајних података. Поред централе, ХИС је имала и обавештајне центре, односно испоставе у земљи и у иностранству (нпр. у Мостару). На челу службе био је "равнатељ", који је уједно био и заменик директора УНС. Руководилац ХИС-а, али и осталих служби у оквиру УНС-а, био је председник Републике Хрватске без консултовања председника Владе, министара или Сабора.

Јавности је мање позната обавештајна служба ресора спољних послова, чији је званични назив Седма управа – сигурност и комуникацијски суштави Министарства вањских послова. Назив те безбедносне институције био је у међувремену промењен у Управу за безбедносну аналитику, комуникацију и заштиту, а њен актуелни назив је Самостални одјел за унутарњи надзор и контролу. Руководилац тог самосталног одељена директно је подређен министру иностраних послова Хрватске.

Ова служба, у иностранству познатија као ОБС, деловала је коришћењем легалних могућности за обавештајни рад. Једно од њених одељења било је обавештајно и задужено само за праћење стања у Србији, Црној Гори, Републици Српској и Федерацији БиХ. Такође је обављала контраобавештајне и друге безбедносне послове с циљем заштите хрватских дипломатско-конзуларних представништва у иностранству ("заштита властитих телекомуникацијских суштава, радних просторија и особа").

Након смрти Франје Туђмана и победе опозиционе коалиције на парламентарним изборима 2002. године, стекли су се услови за озбиљну реконструкцију безбедносно-обавештајног система. На ово су утицале и бројне неправилности и злоупотребе у раду појединих служби (СЗУП, СИС, ХИС) које су у међувремену откривене. Исто тако, јавности су стављени на увид неки од хиљада дописија који су вођени за држављане Републике Хрватске након 1990. године, укључујући политичке неистомишљенике, независне новинаре, интелектуалце и сл. Сачињени су и конкретни предлози закона о обавештајним службама који су, између осталог, имали за циљ да системски елиминирају активности карактеристичне за тзв. политичку полицију, рационализују веома разуђен систем обавештајних институција, појачају цивилну контролу над делатношћу тајних служби и унапреде обавештајни рад према иностранству.

■ НОВЕ ИНСТИТУЦИЈЕ

Поменути правним актима основане су нове обавештајне и безбедносне службе (ОА, ПОА, ВСА), и установљена тела парламентарног и стручног надзора, контроле и координације. Предвиђено је и прецизно орочено оснивање још неких безбедносних институција. Истовремено су престале са радом ресорне обавештајне и безбедносне службе ХИС, СЗУП, СИС и Обавештајна служба МОРХ, затим Национално повјеренство за сигурност, али и читав УНС. У суштини, овде је реч о реформисању досадашњих обавештајних институција, при чему су неке од њих само преиме-

новане, односно преформиране (нпр. СЗУП у ПОА), док су друге настале фузионисањем појединих ресорних служби – рецимо обједињавање свих војних обавештајних и безбедносних служби у ВСА. Исто тако, Национална средишњица електроничног извиђања – НСЕИ формално је угашена као самостална служба, али њене функције преузимају СрЕИ, као институција која је и до сада била задужена за стратегијско електронско извиђање, и Завод за информацијску сигурност и криптозаштитну технологију чије је оснивање реализовано 2003. године.

Сагласно одредбама новог закона, обавештајне и безбедносне службе послове и задатке из свог делокруга спроводе на основу: Стратегије националне сигурности, Стратегије одбране, Годишњих смерница за рад сигурносних служби, закона, конкретних захтева органа државне управе и, најзад, захтева корисника резултата рада обавештајних и безбедносних служби.

Најновије вести које стижу из ове земље говоре да Хрватска реорганизује тајне службе у складу са стандардима НАТОа. У складу с тим, Хрватска ће убудуће врло вероватно уместо три, имати две тајне службе.

Наиме, Противобавештајна агенција (ПОА) и Обавештајна агенција спојиле би се у једну, док би Војносигурносна агенција (ВСА) постала Војна обавештајна сигурносна агенција (ВОСА), која би проширила делокруг рада на иностранство.

■ ОБАВЕШТАЈНЕ СЛУЖБЕ

Обавештајна агенција (ОА) је типична спољна обавештајна служба која заграничним деловањем прикупља, анализира и процењује податке политичког, економског, војног и безбедносног карактера. У том смислу, ОА је овлашћена да истражује стране државе, међународне владине и невладине организације, међудржавне војне савезе и друге факторе од интереса за националну безбедност РХ.

Као једина служба која у миру има овлашћења за деловање у иностранству, ОА обавештајно делује и за рачун других сличних служби (ПОА, ВСА) и, у споразуму са њима, може користити њихове "службене особе". Најзад, у сарадњи са одговарајућим службама ресора спољних послова, контраобавештајно обезбеђује држављане и институције РХ у иностранству. Према томе, ОА је у основи само преименована ХИС, мада је даном оснивања "наследила" све просторије, техничка средства и другу опрему целокупног УНС-а. Изузетак је архив УНС-а који је пре-дат Државном архиву РХ.

Војна сигурносна агенција (ВСА), као организациона јединица Министарства одбране, представља јединствену обавештајну и безбедносну институцију у том министарству и оружаним снагама РХ. У обављању обавештајних послова ВСА анализира, обрађује и оцењује податке о оружаним снагама и одбрамбеним системима других земаља, о спољним притисцима који могу утицати на одбрамбену безбедност о активностима у иностранству које су усмерене на угрожавање безбедности. Као обавештајна служба, ВСА је овлашћена да самосталним радом у иностранству прикупља податке о страним војскама и уопште обавештајна сазнања војне природе, али само у рату, односно у стању непосредне угрожености суверенитета и територијалне целовитости Хрватске. У стању мира, међутим, ове податке овлашћена је да прикупља ОА, а ВСА их само анализира, обрађује и процењује. ■

Проф. др Милан МИЛОШЕВИЋ
(У следећем броју: Контраобавештајна
и Војна сигурносна агенција)